

ПОХОВАЛЬНІ ПАМ'ЯТКИ, ВІДКРИТІ Ю. Ф. ШУМОВСЬКИМ У 1930-Х РОКАХ В С. МИРОГОЩА ДУБЕНСЬКОГО Р-НУ РІВНЕНСЬКОЇ ОБЛ.: АНАЛІЗ ТА ІНТЕРПРЕТАЦІЯ ДАНИХ

У статті зроблено аналіз поховальних пам'яток, відкритих Ю.Шумовським на пам'ятці Мирогоща-7 Дубенського району. Стверджено їх належність могильнянській групі ранньозалізного часу. Поховання підтверджують генетичний зв'язок пам'яток могильнянської групи з тишинецько-комарівською культурою.

Ключові слова: Шумовський Ю.Ф., Мирогоща, могильник, городоцько-здовбицька культура, лужицька культура, могильнянська група, висоцька культура

Юрій Федорович Шумовський був одним із початківців археологічних досліджень на Дубенщині. Початок його діяльності припадає на 1934 рік, коли він, закінчивши теологічний факультет Варшавського університету, стає делегатом з Волині Варшавського археологічного музею. У 1941-43 рр. Ю. Шумовський був директором краєзнавчого музею у Рівному, після чого певні неприємності з окупаційною владою змусили його втікати з України і розпочати емігрантське життя.

В спогадах Ю. Шумовського, які він передав до фондів історико-культурного заповідника м. Дубна, є опис археологічних досліджень, проведених ним на Волині та ілюстрації, на яких зображені інгумаційні поховання з с. Мирогоща з керамікою, виявленою в них. Зазвичай відомості про всі роботи короткі та уривчасті, а найбільш повно висвітленими є дослідження давніх могильників у Мирогощі. Дослідник подав три згадки про них, які взаємно доповнюють і уточнюють одна одну:

«Недалеко звідси [від церкви] в 1934-5 рр. на полі п. Козакевича церковним я відкрив прекрасно збережені гроби, поховання з неолітичного періоду... один гроб з двох скелетів чоловіка і жінки. Вони лежали валетом один до другого в скурченій позі, сплячій позиції на правому боці. Біля одного скелету стояв один лише глечик, очевидно жінки, а біля другого стояло багато начинь глиняних, колись наповнених їжею. Зберіглося на цих начиннях орнаменту у формі шнурованої кераміки і орнаменту культу огня, т. е. «полум'яних язиків» [30, 46-47].

«Трохи далі на схід від знайдених гробів на полі Козакевича знайдені були мною і тілопальні гроби т. зв. Лужицької культури з урнами, що містили в собі перепалені кістки» [30, 47].

«На схід від городища, де стоїть церковця, на церковному полі мені пощастило відкрити кілька неолітичних гробів та гробів віку металів. Тут між іншим знайдено скриньковий гріб з двома людськими скелетами та керамікою шнурованого орнаменту, миску, глечика, та дві чашечки, чорного і сірого кольору. Це було оригінальне поховання чоловіка і жінки. Причому, біля чоловіка стояло більше начинь (очевидно, з їжею), а біля жінки – лише одне начиння, що свідчить про тодішнє соціальне становище жінки в родині і привілеї чоловіка. Скелети лежали на правому боці у формі «валета»: скурчена позиція і ноги до ніг, головами в інші сторони. Крім цього гробу, я ще відкопав гріб культу огня, бо в ногах покійника стояв гарний глечик з орнаментом «полум'яних язиків». Крім цього, тут були знайдені і гроби вже пізнішої доби – тілопальні, з начиннями, наповненими перепаленими кістками, які були обложені зо всіх боків камінними глибами. Інше, досить велике цвинтарисько тілопальних гробів було відкрито під час земляних робіт у частині села, що зветься «Загреблею», але багато з гробів були знищені робітниками при побудові дороги...» [30, 77].

При спробі визначення місцезнаходження поховань зустрічаємось з певними труднощами – точна прив'язка «поля Козакевича» відсутня. Даний топонім зустрічається в результатах досліджень М. І. Островського, який у 1937 р. дослідив на цьому ж полі «в околицях села» кам'яну

гробницю городоцько-здобицької культури з двома кістяками [23, 53]. З тексту Ю. Шумовського дізнаємося, що поховання були виявлені на схід від церкви. На мапі Мирогощі 1922 р. помітно, що церква знаходиться на західному краю довгого мису, утвореного р. Липкою та її притокою, а доволі щільна забудова поширюється у східному напрямку (рис. 1,2). Тож найімовірнішим місцем виявлення Ю. Шумовським поховань є східна околиця села на 1934 рік.

У 2003 р. авторами було оглянуто правий берег р. Липки на згаданому місці і встановлено, що весь його край, аж до повороту річки з с. Липа зайнято великою багаточисловою пам'яткою, якій присвоєно назву Мирогоща-7. На поверхні було виявлено матеріали городоцько-здобицької культури, могилянської групи, вельбарської культури, VIII – IX ст., X – початку XI ст., XII – першої половини XIII ст. та XV – XIX ст. Пошук топоніма «Поле Козакевича» опитування місцевих жителів успіху не приніс, оскільки пан Козакевич володів багатьма розрізненими земельними ділянками в околицях Мирогощі. Натомість урочище «За греблею» було досить легко ідентифіковане з відомою знахідкою поховання римського часу [27, 73, 74].

У 2001 р. у Варшаві вийшла друком праця польської дослідниці Терези Венгжинович, де було опубліковано матеріали епохи бронзи і ранньозалізного віку з території України і Білорусі, які зберігаються в фондах Державного археологічного музею у Варшаві і потрапили туди в період з кінця XIX ст. до Другої світової війни. В каталозі знахідок подано опис і ілюстрації матеріалів з села Мирогоща тодішнього Дубнівського повіту. Серед них окремим комплексом, із зазначенням про походження з інгумаційного поховання в Мирогощі, присутні посудини, які, без зайвої долі сумнівів, можна ідентифікувати як матеріали здобуті Ю. Шумовським з описаних ним двох поховань, до того ж, в музейній документації щодо однієї посудини збереглась вказівка про походження з поховання на «Полі Козакевича» [35, 36, рис. 26,a,e,f-h].

Використовуючи дані з вказаних джерел подаємо опис поховань та інвентарю з них.

Малюнок Ю. Шумовського із зображенням першого інгумаційного поховання виконаний в перспективі виглядом з північного боку (рис. 2,1). Він дає можливість ствердити наступну інформацію про об'єкт. Кістяк був розміщений у випростаному положенні і орієнтований головою на схід. Череп лежав на потиличній кістці. Руки були покладені вздовж тулуба. Кісті рук і стопи на малюнку не показані, що не може свідчити про їх відсутність у похованні. Біля правої стопи знаходилася посудина. Незважаючи на наявність аж трьох зображень останньої, жодне з них не передає достовірно і повно ані її форми, ані її орнаменталі. В цьому дозволяє пересвідчитись ілюстрація подана до публікації Т. Венгжинович, до якої і звернемося щоб скласти повний опис. Тулуб посудини мав круглобоку форму. Краї вінець не збереглися. Шийка висока, в нижній своїй частині вертикальна, а вище – розхилена назовні. Плічка мають середнє положення, а їх лінія також випукла з плавним переходом до шийки. Придонна частина випукла з різким переходом до плоского дна. На середині висоти плічок був нанесений ряд косих заглиблень верболистної форми. Згідно опису, наведеного Т. Венгжинович, поверхня посудини мала чорну згладжену поверхню, з внутрішнього боку майже повністю покриту нальотом глини, а із-зовні лише до рівня основи плічок. В глиняному тісті наявні домішки червонястих зерен шамоту. Наводимо виміри основних параметрів: висота посудини становить 15 см, висота збереженої шийки – 3,24 см, діаметр шийки – 8,25 см, діаметр шийки в місці найбільшого збереженого розхилу – 9,95 см, діаметр основи плічок – 14,5 см, висота плічок – 5,85 см, висота нижньої частини посудини – 5,1 см, діаметр дна – 6,4 см.

Малюнок другого інгумаційного поховання здійснений в плані (рис. 3,1). Прямокутний контур показаний на ньому і згадка в тексті про дане поховання, як про «скриньковий гроб», вказує на те, що автору розкопок вдалося зафіксувати котлован. За приблизними розрахунками його довжина становила близько 2,5 м, а ширина 1,5 м. Орієнтований він був по лінії схід – захід. В центрі поховання знаходилося два кістяки збережені в анатомічному порядку, розміщені в скорченому положенні в позі «валету» один відносно одного, орієнтовані по лінії схід – захід. Східний кістяк лежав на правому боці, ноги були підігнуті і покладені поряд, руки – складені разом зігнуті в ліктях і підняті до рівня плечей, череп лежав на правій скроневій кістці обличчям на північ. Західний кістяк лежав на правому боці, ноги були підігнуті і покладені одна на другу, руки – зігнуті в ліктях, підняті до рівня плечей і перехрещені, череп лежав на правій скроневій кістці головою на південь. Ноги небіжчиків були покладені так, що їхні п'ятки знаходились поруч, а кисті були розміщені поряд з тазом один одного. З південного боку біля черепа західного кістяка знаходився черпак. З північного боку біля черепа східного кістяка лежала миска, розміщена вінцями догори. Поряд, біля його рук, знаходився черпак, а північніше – горщик. Ці три посудини утворювали скупчення, розташоване поряд з обличчям небіжчика.

Склад інвентарю могили і ті його ознаки, які вдалося прочитати з малюнка Шумовського,

а саме орнаментовані канелюрами вінця миски, ряд круглих випуклостей під вінцями горщика і хвиляста лінія на тулубі, яка, очевидно, зображувала розчленований валик (рис. 3,2), дозволили ідентифікувати ці посудини з опублікованим Т. Венгжинович комплексом, який мав ідентичний склад і вказівку про напис на всіх посудинах: «Мирогоща гроб скелетовий».

Миска мала конічну форму, загнуті під прямим кутом досередини вінця зі зрізаним краєм і плоске дно. Під краєм із зовнішнього боку були нанесені косі канелюри. Зовнішня поверхня, згідно поданого опису, була лощена, коричневого кольору зі світлішими і темнішими плямами. Внутрішня – заглажена, сіро-чорна. Висота миски становить 9,5 см, діаметр вінець – 25-26,5 см, діаметр дна – 8,5 см (рис. 4,1).

Один черпак з відбитим вушком (винесеним вище краю вінець) мав S-подібний профіль з низьким положенням плічок і злегка заокруглене дно. Поверхня, згідно опису – сіро-брунатна, сильно пошкоджена. В глиняному тісті присутня домішка дрібнозернистого шамоту. Висота черпака становить 6,8-7 см, діаметр вінець – 6 см, діаметр тулуба – 7,5 см (рис. 4,4).

Другий черпак з широким грубим вушком, винесеним вище краю вінець, мав півкулястий тулуб, слабо виділену вертикальну шийку, середнього положення плічка і округле дно. Край вінець в профілі на ілюстрації не окреслено. Поверхня черпака, згідно опису – сіра, зглажена, в глиняному тісті присутні домішки дрібнозернистого товченого кременю. Висота черпака становить 5,3 см, діаметр вінець – 5,3-6 см, діаметр тулуба – 8 см (рис. 4,3).

Горщик тюльпаноподібної форми мав відігнуті назовні вінця з сплосченим краєм, циліндричний тулуб і звужену придонну частину з різким переходом до плоского дна, орнаментований під краєм вінець рядом проколів, відтиснених зсередини і наліпним трикутним валиком розчленованим пальцевими вдавленнями на середині висоти посудини. Поверхня коричневого кольору, ззовні – нерівна, трохи ошершавлена, а зсередини – зглажена. В глиняному тісті присутня домішка великої кількості товченого кременю. Висота горщика становить 24,5 см, діаметр вінець – 15,5-17 см, діаметр дна – 8 см (рис. 4,2).

Інтерпретація. Усі відомі парні скорчені поховання в позі валету періоду пізньої бронзи з теренів Західної України на підставі інвентарю (здебільшого металевих виробів) віднесені дослідниками до тшинецько-комарівського культурного кола [1].

Найбільшою кількістю парних поховань кінця епохи бронзи – початку ранньозалізного віку відома висоцька культура. Серед притаманних їм типів положень кістяків виділяються такі: 1) померлі лежать поруч у випростаному положенні, обличчями звернені один до одного; 2) покійники укладені в обійми один одного, причому руки одного обіймають за стан або плечі іншого, а ноги одного лежать поверх ніг іншого; 3) покійників укладено один на одного [6, 483]. Відкрито лише одне поховання в Висоцьку (поховання №2, розкопки 1951 р.), в якому небіжчики лежали випростані на боці, звернені головами в протилежні сторони, а ноги кожного з низ знаходились на грудях іншого, сягаючи нижньої щелепи [6, 472]. Відомі також колективні ґрунтові поховання біля с. Городок Луцького району, в яких засвідчений обряд покладання в скорченій позі валетом [2]. На підставі інвентарю автори зарахували їх до висоцької культури [13, 71-74, фото 20,21].

На Правобережному Подніпров'ї в передскіфській час інгумаційні поховання в скорченному положенні на боку з широтною орієнтацією існували поряд з обрядом трупоспалення [26, 45]. Інгумації померлих у випростаному і скорченому положенні при широтній орієнтації характерні й для поховальних пам'яток Дніпровського Лісостепоного Правобережжя усього скіфського часу і пов'язані зі степовою скіфською культурою [9, 34,35,38,39,46,47].

Захоронення небіжчиків в скорчених позах, орієнтованих головою на захід або північний-захід, було притаманне ґрунтовим і підкурганним похованням передскіфського часу Середнього Подністров'я [17, 201]. Традиційними на цій території були також групові поховання (Лука-Врублівецька, Мервинці, Дністрівка) [24]. До того ж в декількох могилах на курганному могильнику біля с. Лука-Врублівецька вдалось встановити, що скорчені кістяки були орієнтовані головами у різні сторони (курган №1, могили 1 і 3 кургану №4) [28, 7,8; 29, 92-94].

Інвентар парного поховання з Мирогощі дозволяє пов'язати його з пам'ятками могилянської групи ранньозалізного віку. Миски з нахиленими досередини краями, орнаментованими косими канелюрами, спорадично трапляються в комплексах цих пам'яток і поширились тут внаслідок впливів гальштатських культур з півдня [3]. Типовим для могилянської групи є тюльпаноподібний горщик, орнаментований карбованим валиком і рядом проколів під краєм вінця [15]. Подібні черпаки побутують в багатьох культурах починаючи з пізньої бронзи, в тому числі і в білогрудівській культурі [26, 51; рис. 27,2,4]. Такі ж самі екземпляри у великій кількості походять з зольника могилянської групи біля м. Нетішин [22, 317, рис. 9].

Наразі, це єдине відоме парне поховання могилянської групи і, взагалі, серед культур ран-

ньюзалізного віку на теренах Східної Європи з обрядом тілопокладення в скорченій позі «валетом». Воно значно відрізняється від обряду епонімного могильника в с. Могиляни, де основними є тілоспалення в урнах [16, 77]. Близькими є тільки підкурғанні поховання біля с. Сивки (колишній маєток Радзимін) [4]. Кам'яна скриня в одному з курғанів і західна орієнтація небіжчиків зближує поховальні звичаї засвідчені на цьому могильнику і звичаї груп непоротівської та Сахарна-Солончени Середнього Подністр'я. Не виключено, що і в Мирогощі також міг бути наявний курғанний насип, знищений інтенсивною господарською діяльністю.

Дане поховання підтверджує генетичний зв'язок пам'яток могилянської групи з тшинецько-комарівською культурою, який до цього припускався лише на основі співставлень посуду через посередництво білогрудівської культури [16, 77]. Також очевидним є його зв'язок з похованнями чорноліської культури Середнього Подністр'я, з якою могилянську групу пов'язують і деякі форми посуду та способи орнаментатії.

Друге поховання має більш уніфікований обряд і значно ширше коло аналогій. Поховальні обряди тілопокладення у випростаному положенні з південною орієнтацією і кремації (частина в урнах) на ґрунтових могильниках притаманні для раннього етапу розвитку висоцької культури, що яскраво ілюструє Петриківський могильник [5, 207-213, 224, 240.] Те ж саме можна сказати і про ранні поховання тарнобжеської групи лужицької культури. Ця ж традиція продовжується у середній і пізній періоди розвитку висоцької культури, а також на волинських пам'ятках лужицької культури [20]. Відмінність мирогощанського поховання полягає в східній орієнтації. Як вже зазначалось, така орієнтація притаманна для поховальних пам'яток Дніпровського Лісостепоного Правобережжя усього скіфського часу. Територіально близькі інгумаційні поховання з широтною орієнтацією виявлені на могильнику висоцької культури біля с. Лукаші на Брідщині Львівської обл. у верхів'ях р. Ккви. Проте, у зв'язку з їх ритуальною руйнацією, там не було встановлено в якому напрямку укладалися небіжчики головою [10, 22-29].

Посудинки з кулястим тулубом і відігнутими вінцями, S-видного профілю, схожі за формою і орнаментатією на мирогощанську, відомі з курғанів передскіфського часу в басейні р. Тясмин, де знайдені в складі кремаційних поховань, а також з курғанів скіфського часу поблизу с. Мачухи на Полтавщині, досліджених М. Я. Рудинським в 1923-1946 рр. [21, 129, 133, рис. 1; 3, 3; 12, рис. 2, 1, 11; 12, рис. 3, 23; 12 рис. 4, 19, 24; 12, рис. 5, 8, 9; 12, рис. 6, 9]. Згідно О. Тереножкіна вони з'являються в ранньочорноліський час на пам'ятках правобережного Подніпр'я, а найбільшого поширення набули вже в ранньоскіфський час, проте, стали відрізнятися від чорноліських досконалим чорним лощінням і різноманітною багатого прокресленою орнаментатією [26, 78, 79].

Таким чином дане поховання, скоріше за все, відображає східний лісостеповий компонент у могилянській групі пам'яток.

Отже досліджені Ю. Шумовським пам'ятки в с. Мирогоща є своєрідними виявами поховальної обрядовості населення ранньозалізного віку Лісостепоної зони Волині, дуже нетиповими для даного мікрорегіону і мають велике значення для дослідження проблематики «Волинських культур». Дана публікація особливо важлива з огляду на бідність джерельної бази поховальних пам'яток цих культур.

1. В с. Пересопниця Рівненського району у 1938 р. в ур. Замостя виявлено два парні поховання, в яких скелети були покладені в скорченому положенні в позі валету [31, 86-89]. В с. Великий Боратин Луцького району у 1937 р. Я. Фіцке в ур. Гребельки дослідив курған, під насипом якого нижче рівня первісної поверхні лежало чотири скелети у скорченому положенні, укладені у дві пари в позі валетом кожна, орієнтовані по лінії схід-захід. Обличчя усіх небіжчиків звернено в один бік [32, 128]. Ще один курған у 1937 р. Я. Фіцке дослідив біля с. Шепель Луцького району в ур. Корчунок, під насипом якого виявлено два скорчених тілопокладення в позі валету [32, 128]. У 1940 р. в околиці с. Дитиничі Дубенського району М. І. Островський розкопав два курғани (з 9-ти наявних на могильнику). Одиначні поховання під ними знаходились в ямах, заглиблених в материк, а кістяки покладені в скорченій позі в одному випадку на лівому боці (курған 1), в іншому – невідомо (курған 2) і орієнтовані головою на північний захід [8, 58, 59]. На Войцехівському могильнику дослідженому у 1948 р. Є. Ф. Лагодовською і Ю. Н. Захаруком виявлено 4 підкурғанних парних поховання (з 24-х відкритих), в яких скелети знаходились в скорченому положенні орієнтовані за лінією схід-захід в позі валету [18, 62-67; 19, 69-74]. У 2000 р. на околиці м. Нетішин Славутського району в заплаві правого берега р. Горинь В. О. Самолюком відкрите і досліджене колективне поховання в зольнику, яке складалось з двох пар кістяків покладених в скорченому положенні в позиції валету [22].

ВОЛИНО-ПОДІЛЬСЬКІ АРХЕОЛОГІЧНІ СТУДІЇ

2. У 1990-1992 р.р. на могильнику біля с. Городок Луцького району на р. Черногузці (ліва притока Стиру) в ур. Пасовище досліджено два групових і одне одинарне поховання, впуснені в котловани, орієнтовані по лінії схід-захід. В одному парному похованні було 7 кістяків, в іншому – 8. Усі вони були покладені в скорченому положенні на правому або лівому боці. В першому похованні четверо кістяків були укладені в дві пари в позиції валету з орієнтацією по лінії північний схід – південний захід, а в другому похованні кістяки утворювали 4 пари розміщені валетом і орієнтовані головами по лінії схід-захід. В одинарному похованні кістяк також лежав в скорченому положенні орієнтований по лінії схід-захід.

3. Миски з нахиленими досередини краями орнаментованими косими канелюрами відомі на могильнику голіградської культури в Сопоті (Сколівський район Львівської області), де датовані періодом На В [14, 51,52]. На поселенні Магала такі миски фігурують серед матеріалів культури Гава в шарі III датованому періодом В D/На А а також в шарі IV датованому періодом На В [24, рис. 2,3]. Відомі вони і з керамічних колекцій пізньочорноліських пам'яток Середнього Подніпров'я, корельованих з горизонтом На В-2, на які поширились під впливом культур канельованого гальштату [11, 284].

4. В курганному могильнику поблизу маєтку Радзімін З. Глугером, Б. Рупневським і З. Радзімінським у 1876 та З. Радзімінським у 1878 р.р. досліджено групу з трьох курганів. В одному з них (II, 1876) виявлено поховання на стародавній поверхні у випростаному положенні на спині орієнтоване головою на захід. Руки складені на грудях, ноги схрещені. Біля голови стояли два неорнаментовані черпаки. Під іншим курганом (I, 1878) було відкрито поховання в кам'яній скрині, спорудженій на стародавній поверхні. Скелет лежав у випростаному положенні на спині, орієнтований головою на захід, руки були випростані вздовж тіла, ліва нога витягнута, права – дещо зігнута в коліні. Біля лівої руки стояли черпак, горщик і кубок. [33, 66, 164]. Інвентар поховань відноситься до могилянської групи. Посудини були опубліковані Т. Сулімірським у 1968 р. [34, plate 24.10-12].

5. *Бандрівський М., Крушельницька Л.* Основні періоди розвитку висоцької культури (за матеріалами поховальних пам'яток) // Записки НТШ. – Львів, 1998. – Т. ССXXXV. – С. 193-247.

6. *Бандрівський М.* Парні поховання висоцької культури // Записки НТШ. – Львів, 1998. – Т. ССXXXV. – С. 466-486.

7. *Березанська С. С., Гошко Т. Ю., Самолюк В. О.* Колективне поховання тшинецької культури на р. Горинь // Археологія. – К.: ІА НАН України, 2004. – №1. – С. 111-124.

8. *Березанская С. С.* Средний период бронзового века в Северной Украине. – К., 1972. – 268 с.

9. *Бессонова С. С., Ковпаненко Г. Т., Скорый С. А.* Памятники скифской эпохи Днепровского Лесостепного Правобережья (Киево-Черкасский регион) / Отв ред. Б. Н. Мозолевский. – К.: Наукова думка, 1989. – 336 с.

10. *Вайнаровський В., Конопля В., Филипчук М.* Лукаші. Багатошарова пам'ятка археології на Брідщині – Львів: Рятівна археологічна служба України, 2005. – 112 с.

11. *Дараган М. Н.* О финале культуры позднего чернолесья в Среднем Поднепровье // На пошану Софії Станіславівни Березанської: Збірник наукових праць. – К.: Шлях, 2005. – С. 283-296.

12. *Ковпаненко Г. Т.* Кургани поблизу с. Мачухи на Полтавщині (За матеріалами М. Я. Рудинського) // Археологія – К.: Наукова думка, 1970. – Т. XXIV. – С. 146-170.

13. *Козак Д., Оприск В., Шкоропад В.* Пам'ятки давньої історії Волині у с. Городок. – К., 1999.

14. *Крушельницька Л. І.* Взаємозв'язки населення Прикарпаття і Волині з племенами Східної і Центральної Європи: рубіж епох бронзи і заліза. – К.: Наукова думка, 1985.

15. *Крушельницька Л. І.* Пам'ятки могилянського типу // Археологія. – К.: Наукова думка, 1974. – №13. – С. 11-24.

16. *Крушельницька Л. І.* Північне Прикарпаття і Західна Волинь за доби раннього заліза. – К.: Наукова думка, 1976.

17. *Крушельницька Л. І.* Чорноліська культура Середнього Придністров'я: за матеріалами непоротівської групи пам'яток. – Львів, 1998.

18. *Лагодовська О. Ф.* Войцехівський могильник бронзової доби на Волині // Археологія. – К., 1948. – Т. II. – С. 62-72.

19. *Лагодовська О. Ф.* Нові дослідження Войцехівського могильника // АП. – К., 1956. – Т. VI. – С. 69-74.

20. *Павлів Д.* Нові пам'ятки «лужицької культури» на заході України // Пам'ятки гальштатського періоду в межиріччі Вісли, Дніпра і Прип'яті / відп. ред. Л. І. Крушельницька. – К.: Наукова думка, 1993. – С. 11-56.

21. Покровська Є. Ф. Кургани передкіфського часу в басейні р. Тясмин // Археологія. – К.: Наукова думка, 1953. – Т. VIII. – С. 128-137.
22. Самолюк В. Зольник могилянської групи поблизу м. Нетішин // На пошану С. С. Березанської: Зб. наук. пр. – К., 2005. – С. 302-319.
23. Свєшніков І. К., Нікольченко Ю.М. Довідник з археології України: Ровенська область. – К.: Наукова думка, 1982.
24. Смирнова Г. И. Гавско-голиградский круг памятников восточно-карпатского бассейна // АСГЕ, 1976. – Вып. 17. – С. 118-134.
25. Смирнова Г. И. О хронологическом соотношении памятников типа Сахарна-Солончєны и Жаботин: (по материалам курганов в селе Мервынци на Днестре // СА 1977. – №4. – С. 95-97.
26. Тереножкин А. И. Предкифский период на Днепровском Правобережье. – К.: Издательство АН УРСР, 1961. – 247 с.
27. Ткач В. Пам'ятки вельбарської культури в басейні середньої течії р. Ікви // Археологія. – 2005. – № 3. – С. 69-77.
28. Шовкопляс І. Г. Курганний могильник передкіфського часу на Середньому Дністрі // АП УРСР. – К., 1952. – Т. IV. – С. 5-11.
29. Шовкопляс І. Г., Максимов Є.В. Дослідження курганного могильника передкіфського часу на Середньому Дністрі // Археологія. – К.: Наукова думка, 1952. – Т. VII. – С. 89-109.
30. Шумовський Ю. Ф. Зруйноване гніздо. – Саванна, 1992. – Т. II. Машинопис // Архів ДІКЗ м. Дубна.
31. Synkalowski A. Materiały do pradziejów Wołynia i Polesia Wołyńskiego. – Warszawa, 1961. – 269 s.
32. Fitzke J. Tegoroczne badania archeologiczne na Wołyniu // ZOW. – 1938. – Т. XIII. – S. 127-128.
33. Radziwiński Z. Dalsze poszukiwania archeologiczne w pow. Ostrogskim na Wołyniu dokonane w r. 1878 // Zbior Wiadomości do Antropologii Krajowej. – Kraków, 1879. –Т. III. – S.62-69.
34. Sulimirski T. Corded Ware and globular amphorae north-east of Carpathians. –London, 1968. – 227p.
35. Węgrzynowicz T. Zabytki z epoki brązu i wczesnej epoki żelaza z Ukrainy i Białorusi w zbiorach Państwowego Muzeum Archeologicznego w Warszawie. –Warszawa, 2001. – 123 s.

Рис. 1. 1 – Місце розташування с. Липа на карті річкової системи Горині і Стиру; 2 – карта с. Мирогоща 1922 р.

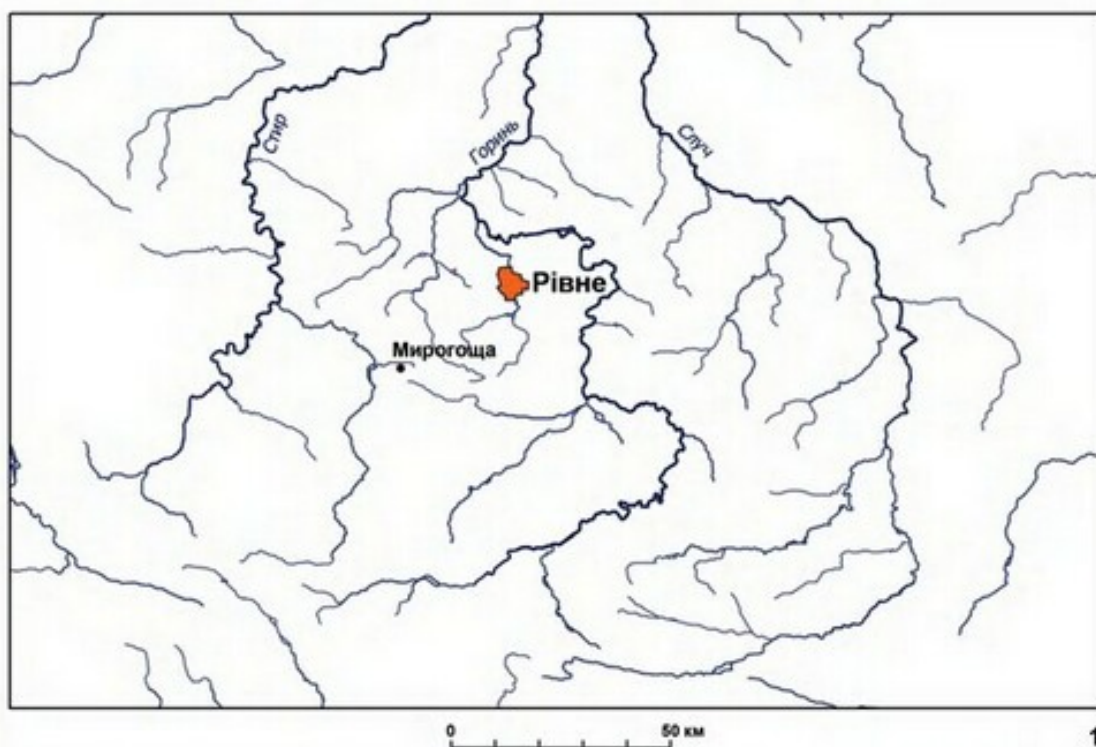
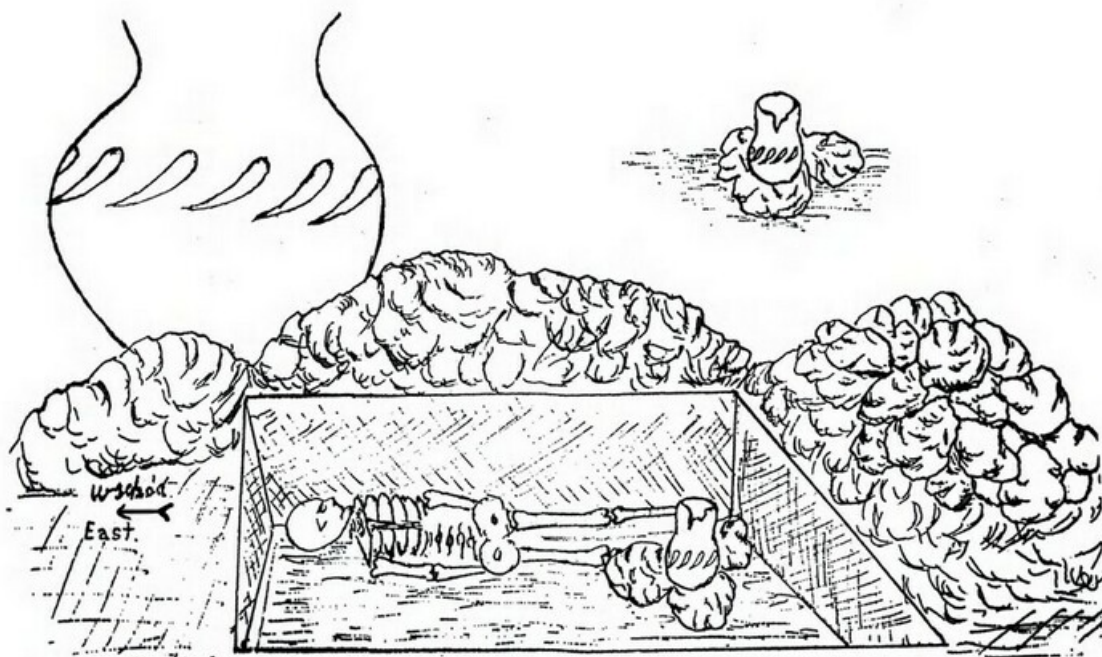
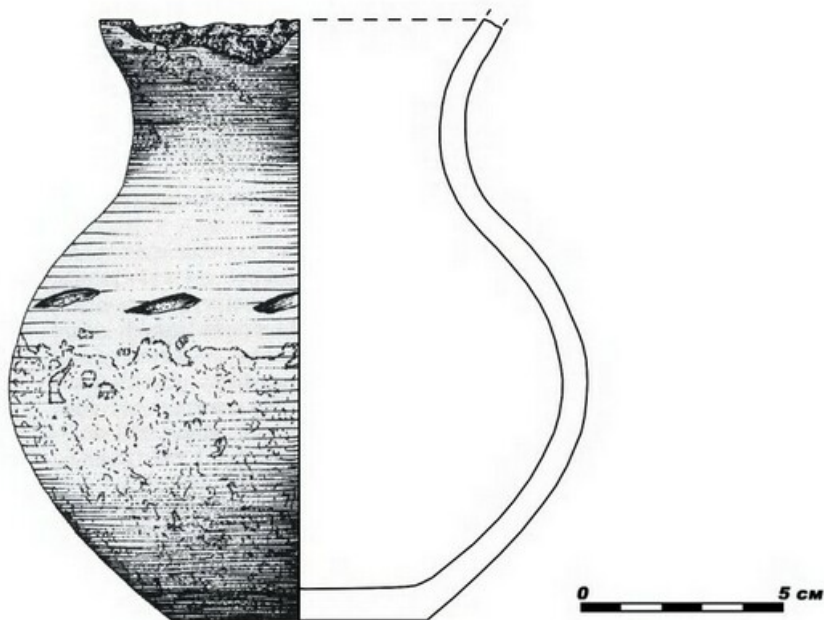

Рис. 2. 1 – Малюнок одиночного поховання з Мирогощі з мемуарів Шумовського «Зруй-

Односкелетовий гроб з віку металів і з орнаментом кераміки культу вогня знайдений автором в с. Мирогоща/Волинь.

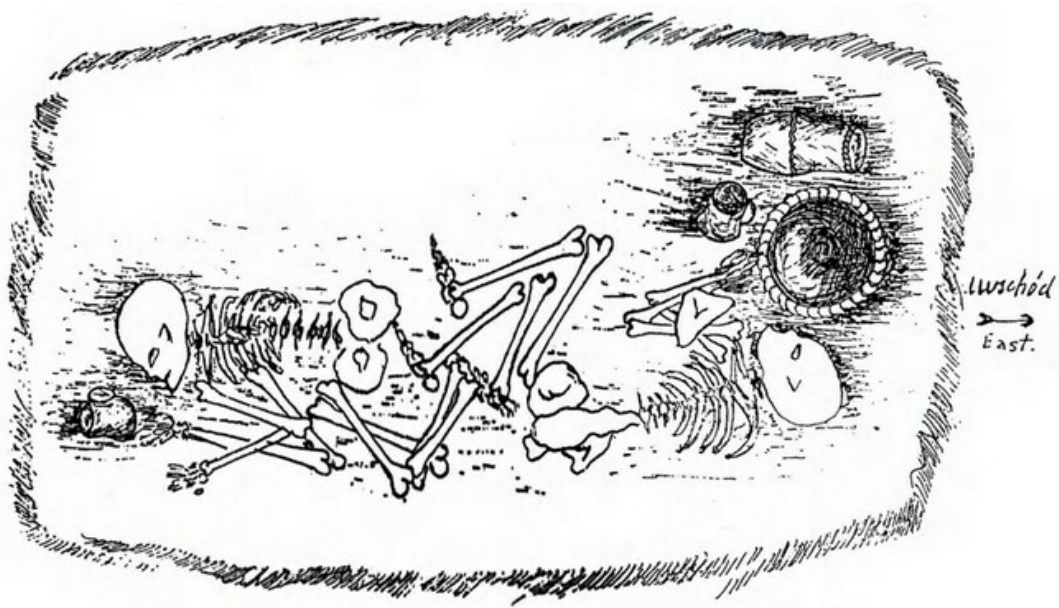
1

2

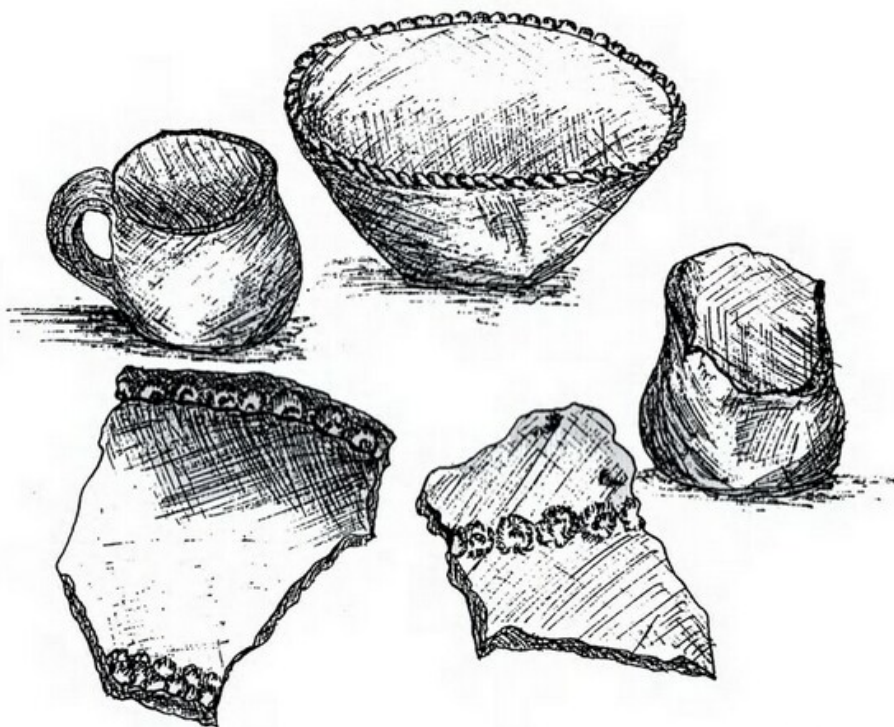
новане гніздо»; 2 – посудина з поховання (за Т. Венгжинович).

Рис. 3. 1– Малюнок парного поховання з Мирогощі з мемуарів Шумовського «Зруйноване

Двошкелетовий гроб з початків металевого періоду
знайдений автором в с. Мирогоща/Волинь.

1

2

гніздо»; 2 – посуд з поховання (там само).

Рис. 4. Посуд з парного поховання (за Т. Венгжинович).

